

Zárójelentés a

Reakciósorozatokban érvényesülő szubsztituens és oldószerhatás elemzése aktiválási paramétereiből lezármaztatott reakciókonstansok alkalmazásával

című pályázatról (2006-2009, 060889)

A 2000-2002 (T 032086) és 2003-2005 (T 043639) években OTKA támogatással végzett kutatásaink keretében kinetikai mérésekből származó $\Delta G^\ddagger$, $\Delta H^\ddagger$ és $\Delta S^\ddagger$ aktiválási paraméterek szubsztituensstől való függését vizsgáltuk a Hammett egyenletből lezármaztatott (1) összefüggés segítségével.

$$\Delta P^\ddagger = \delta\Delta P^\ddagger_\sigma + \Delta P^\ddagger_0 \quad (1)$$

$P = G, H$, vagy S , $\Delta P^\ddagger$ a szubsztituált, $\Delta P^\ddagger_0$ a nem szubsztituált vegyületek aktiválási paramétere, a $\delta\Delta P^\ddagger$ reakciókonstans az aktiválási paraméter szubsztituenshatásra vonatkozó érzékenysége, σ a Hammett szubsztituenskonstans. A $\delta\Delta P^\ddagger$ reakciókonstansok értékelésére 2005-ben DFT szintű kvantumkémiai számításokat kezdtünk, melyeket a jelen pályázat keretében tovább folytattunk. A reakciókinetikai mérésekből és a kvantumkémiai számításokból kapott aktiválási paraméterek összehasonlításával a következő, a kutatások irányát alapvetően érintő megállapításokra jutottunk.

1. A szolvatációnak az átmeneti állapot kialakulása közben végbemenő változása elsősorban az aktiválási entalpiának ($\Delta H^\ddagger$) és entrópiának ($\Delta S^\ddagger$) értékét befolyásolja. Ezek a szolvatációs változások kvantumkémiai módszerekkel jelenleg nem számolhatók, így $\Delta H^\ddagger$ és $\Delta S^\ddagger$ mért és számított értékei jelentősen különböznek.

2. Az aktiválási szabadentalpiára ($\Delta G^\ddagger$) az oldószer átrendeződésének lényegesen kisebb a hatása. Az átmeneti állapot szolvatációjának növekedésével, parciális kötések kialakulásával, ugyanis az aktiválási entalpia és entrópia egyaránt csökken, a szolvatáció csökkenésével pedig növekszik. $\Delta H^\ddagger$ és $\Delta S^\ddagger$ szolvatáció miatt bekövetkező egyirányú változása azonban a (2) egyenlet értelmében közelítően kioltja egymást.

$$\delta\Delta G^\ddagger = \delta\Delta H^\ddagger - T\delta\Delta S^\ddagger \quad (2)$$

Az aktiválási szabadentalpia kinetikai módszerekkel mért és kvantumkémiai úton számított értéke így várhatóan jobb egyezésben van egymással és összehasonlításuk a számítások eredményeinek alátámasztására használható.

A jelen pályázat keretében öt témakörben folytattunk a reakciók mechanizmusának felderítésére irányuló kutatásokat. A fontosabb eredmények az alábbiak szerint foglalhatók össze röviden.

I. 2006 első félévében befejeztük és leközzöltük (*European Journal of Organic Chemistry*, **2006**, 5570-5580.) a benzil-bromidokon lejátszódó nukleofil szubsztitúciós reakciókkal kapcsolatos korábban megkezdett munkákat, melyek a következő fontosabb megállapításokra vezettek.

1. Gázfázisra vonatkozó kvantumkémiai számítások, és oldatban végzett kísérletek eredményeit nem lehet összehasonlítani. A benzil-bromidok S_N2 mechanizmussal lejátszódó brómcseré reakcióját és a piridinnel lejátszódó nukleofil szubsztitúciót gázfázisra vonatkozó számítások szerint az elektronvonzó csoportok gyorsítják. Ezzel szemben a bimolekuláris bromidion cserét acetone oldatban mind az elektronvonzó, mind az elektronküldő

szubsztituensek segítik. A $\Delta G^\ddagger$ vs. σ^+ függvény $\sigma^+ \sim 0$ körül törést mutat. Az elektromosan semleges piridinnel lejátszódó S_N2 szubsztitúciót viszont aceton vagy metanol oldatban csak a benzolgyűrű szubsztituenseinek elektronküldő effektusa segíti elő.

2. Az oldószerkontinuum modell alkalmazásával, S_N2 átmeneti állapotra végzett számításokkal azonban a kísérleti $\Delta G^\ddagger$ vs. σ^+ függvények jól reprodukálhatók. Az oldószer modell alkalmazása tehát a kísérleti és számítási eredmények összehasonlításának elengedhetetlen feltétele.

3. A szubsztituensek változtatásával a reakció mechanizmusa nem, hanem csak az S_N2 átmeneti állapot szerkezete változik meg. A benzil-bromid aromás gyűrűjéhez kapcsolódó elektronküldő csoportoknál laza, elektronvonzó szubsztituenseknél szoros átmeneti állapot alakul ki. Laza átmeneti állapotnál a nukleofil és a távozócsoport egyaránt távol van a reakció centrumától, szoros átmeneti állapotban pedig egyaránt közel helyezkedik el a reakció centrumához viszonyítva.

4. Ha a piridin nukleofílen változtatjuk a szubsztituenseket, akkor az átmeneti állapot reakciókoordinátája változik. A támadó piridin és a lehasadó bromidion nukleofilitása kb. azonos, a piridin és a benzil-bromid reakciójában az átmeneti állapot félúton van a reaktánsok és a termékek között ($x \sim 0,5$). Ha a piridinhez, nukleofilitását növelve elektronküldő csoportot kapcsolunk, akkor az átmeneti állapot reakciókoordinátája csökken ($x < 0,5$), ellenkező esetben, elektronvonzó csoportoknál viszont növekszik ($x > 0,5$), korai illetve késői átmeneti állapot alakul ki.

5. A benzilbromidok nukleofil szubsztitúciója tehát S_N2 mechanizmussal, de változó szerkezetű átmeneti állapotban megy keresztül.

II. 2006 második és 2007 első félévében S_N1 típusú nukleofil szubsztitúciókkal kapcsolatos DFT számításokat végeztünk. Modellként a *terc*-butil-klorid, a kumil-kloridok és a benzil-kloridok szolvólízisét választottuk. Összehasonlítóként a biztosan S_N2 mechanizmussal lejátszódó metil-klorid hidrolízisét választottuk. A fontosabb eredmények az alábbiak szerint foglalhatók össze.

1. S_N1 reakcióknál az átmeneti állapot meghatározása nem oldható meg a teljes energia maximumának számításával, mert a teljes energia a disszociáló molekulák távolságának növekedésével szélsőértéket nem mutat, hanem folyamatosan növekszik. Maximum értéket csak az aktiválási szabadentalpia vesz fel, amikor a C–Cl kötés hasadásával az aktiválási entrópia értéke rohamos növekedésnek indul. Az átmeneti állapot tehát csak az aktiválási szabadentalpia számításával határozható meg.

2. A *terc*-butil-klorid hidrolízise nem tisztán S_N1 reakció, a kloridion lehasadását a víz hátoldali támadása segíti. A nukleofil támogatással lejátszódó reakció számított aktiválási szabadentalpiája ($\Delta G^\ddagger = 93,1$ kJ/mol) jó egyezésben van a kísérleti adattal ($\Delta G^\ddagger = 91,8$ kJ/mol). A számított szerkezeti adatok csak nagyon gyenge, a metil-klorid esetén lényesen kisebb kölcsönhatásra utalnak az átmeneti állapotban a *terc*-butil-csoport központi szénatomja és a támadó vízmolekula között.

3. A térbélileg erősen gátolt kumil-kloridoknál a szubsztituensek elektronküldő effektusa növeli a szolvólízis sebességét, az S_N1 és S_N2 mechanizmusokra számított szubsztituenshatás azonosnak bizonyult és jól egyezik a kísérleti adattal. A számítások szerint a nukleofil részvételével a reakcióban csak akkor lehet számolni ha a benzolgyűrűhöz elektronvonzó csoport kapcsolódik. Az oldószer részvételének mértéke azonban a szubsztituens elektronvonzó effektusának csökkenésével erősen csökken. Elektronküldő csoportokkal helyettesített kumil-kloridoknál csak tiszta S_N1 mechanizmust találtunk. A oldószernek a reakció centrumához viszonyított elhelyezkedésére kapott adatok nagyon hasonlóak azokhoz, amiket a *terc*-butil-klorid hidrolízisének kaptunk.

4. A benzil-kloridok hidrolízise S_N2 mechanizmussal megy végbe, annak ellenére, hogy a szubsztituensek elektronküldő effektusa növeli a reakció sebességét. Elektronvonzó csoportokkal szubsztituált vegyületeknél szoros, kevésbé poláris, elektrondonor csoportokat tartalmazó származékoknál laza, erősen poláris átmeneti állapot alakul ki. Az átmeneti állapot szerkezete a szubsztituensektől függően folyamatosan változik. A kísérleti adatokból számított $\Delta G^\ddagger$ vs. σ^+ függvény $\sigma^+ \sim 0$ értéknél törést mutat, az elektrondonor csoportokat tartalmazó vegyületek reakciókészsége a várt értéknél erősebben növekszik. Az S_N2 reakcióra számított $\Delta G^\ddagger$ vs. σ^+ függvény a kísérleti adatok közelébe esik, törést azonban nem mutat. Az S_N1 mechanizmusra számított $\Delta G^\ddagger$ vs. σ^+ függvény meredeksége viszont lényegesen eltér a mért adatoktól.

Az eredményeket összefoglaló közlemény 2008 elején jelent meg a *Journal of Physical Organic Chemistry* című folyóiratban (2008, 21, 53-61).

III. 2007 második és 2008 első félévében a fenacil-bromidokon piridinekkel lejátszódó nukleofil szubsztitúciót tanulmányoztuk. Már régóta ismert volt, hogy ezek a reakciók lényegesen gyorsabban mennek végbe mint az analóg fenil-etil vegyületek átalakulásai. Korábban feltételezték, hogy a reakció a piridinnel a karbonil szénatomon végbemenő addíciójával kezdődik, majd a nukleofil háromtagú gyűrűs átmeneti állapotban megy át a CH_2 csoportra és szorítja le a bromidiont. A DFT számítások azonban ezekkel ellentétben a következő eredményre vezettek.

1. A piridin számításaink szerint nem addíciónálódik rá a karbonilcsoportra, mert a rendszer energiája a molekulák közeledésénél meredeken emelkedik. Gyenge molekula komplex képződik viszont a reaktánsokból, melyben a piridin majdnem egyenlő távolságban van a $C=O$ és CH_2Br csoportoktól (2.8-3.0 Å).

2. A piridin a komplexen keresztül áthaladva támadja a CH_2 csoportot és alakítja ki a szokásos szerkezetű S_N2 átmeneti állapotot. A piridin és a karbonil szénatom közötti vonzó kölcsönhatás kisebb energiájú reakció utat nyit meg és ezzel gyorsítja az átalakulást. A fenil-etil-bromidoknál ilyen kölcsönhatás nem léphet fel.

3. A karbonilcsoporton végbemenő elsődleges addíció fő bizonyítékának korábban azt az észleletet tekintették, hogy a fenacil-bromidok és szubsztituált piridinek reakciójában mért, a reaktivitást jellemző $\log k$ vagy $\Delta G^\ddagger$ adatok törést mutatnak a Hammett σ konstansok függvényében, a $\Delta G^\ddagger$ vs. σ görbe felülről nézve homorú. Az ilyen típusú törés arra jellemző, hogy a reakció sebességmeghatározó lépése megváltozik a szubsztituensek függvényében. A piridin és a távozó bromidion nukleofilitása kb. azonos, elektronvonzó csoportot tartalmazó piridin rosszabb, elektrondonor csoporttal szubsztituált pedig jobb nukleofil mint a bromidion. Úgy vélték, hogy az első származékoknál a karbonilcsoporton lejátszódó addíció, a második esetben az addukt bomlása a reakció lassú lépése. Ezt a feltevést azonban el kell vetni, mert a fenacil-klorid és piridinek reakciójának $\Delta G^\ddagger$ vs. σ függvénye ugyanakkor a σ adatnál mutat törést, mint a fenacil-bromidoké, holott a kloridion nukleofilitása lényegesen kisebb mint a bromidioné. Megállapítottuk, hogy a $\Delta G^\ddagger$ vs. σ függvény törésének oka az, hogy a Hammett σ szubsztituenskonstansok a szubsztituált piridinekre nem használhatók, mert a piridinekben más elektronos kölcsönhatások alakulnak ki a szubsztituensekkel, mint a σ konstansok meghatározására használt benzolszármazékoknál. A piridinek pK_a adatai alapján új σ_{py} állandókat definiáltunk. Ezek függvényében ábrázolva az adott reakciók $\Delta G^\ddagger$ adatai már lineáris összefüggést adnak, a sebességmeghatározó lépés tehát nem változik meg a reakcióban.

4. Az egy lépésű S_N2 reakcióra számított $\Delta G^\ddagger$ adatok és változásaik a σ_{py} és σ konstansok függvényében jó egyezést mutatnak a kísérleti értékekkel, ha a szubsztituenseket a piridin gyűrűn vagy a fenacil-bromidon változtatjuk. A piridin és a bromidion hasonló nukleofilitása miatt az átmeneti állapot reakciókoordinátája jó közelítéssel félúton ($x \sim 0.5$) van a reaktáns és

termékállapotok között. Elektronvonzó csoporttal szubsztituált piridineknél az átmeneti állapot reakciókoordinátája nő ($x > 0.5$), elektrondonor csoportoknál csökken ($x < 0.5$), késői illetve korai átmeneti állapotok alakulnak ki. Ha a szubsztituenseket a fenacil-bromidon cserélgetjük, akkor elektronvonzó csoportoknál a kialakuló $C\cdots N$ és a hasadó $C\cdots Br$ kötéstávolságok csökkenésével szoros, elektrondonor szubsztituenseknél ugyanezen kötések növekedésével laza átmeneti állapotok alakulnak ki.

5. A fenacil-bromidokon piridinnel lejátszódó nukleofil szubsztitúció egy lépésben S_N2 mechanizmussal megy végbe. A vegyülettípusnál tapasztalt nagy reakciókészség okának a karbonilcsoport és a támadó piridin reagens közötti vonzó kölcsönhatás tekinthető.

Az eredményekről a *Journal of Physical Organic Chemistry* folyóiratban megjelent közleményben számoltunk be (2008, 21, 988-996).

IV. 2008 második félévében a szulfidok és szulfoxidok perjodáttal lejátszódó oxidációs reakciójának mechanizmusát vizsgáltuk meg kvantumkémiail módszerekkel. Erre a reakcióra két mechanizmus ismert az irodalomból. Még 1985-ben végzett kinetikai vizsgálatok alapján egylépéses oxigénátmenettel járó mechanizmust javasoltunk (F. Ruff, Á. Kucsman, *J. Chem. Soc., Perkin Trans. 2*, 1985, 683-687). Japán szerzők viszont azt állították, hogy a reakció során a szulfid kénatom a perjodátion jódatomján támad, a szulfoxid végtermék, pedig a képződött intermedier ligandumátrendeződésével alakul ki. Az elvégzett DFT számítások az általunk korábban javasolt mechanizmust támasztották alá a következőkben röviden felsorolt indokok alapján.

1 A szulfidnak a perjodát jódatomján lejátszódó támadását egyértelműen kizárhatjuk, mert a kén-jód távolság csökkenése a rendszer energiájának folyamatos növekedésével jár együtt. A perjodát oxigénnek a szulfid kénatomhoz való közeledésekor viszont a rendszer energiája maximumom megy keresztül. Az átmeneti állapotnak egyetlen imaginárius frekvenciája van, amely a I–O kötés hasadásával és az S=O kötés kialakulásával jár együtt.

2 A reakcióban a szulfid az elektrondonor, a perjodát az akceptor, az átmeneti állapot geometriáját a HOMO és LUMO pályák átfedése határozza meg.

3 A Me_2S és IO_4^- reakcióra számolt aktiválási szabadentalpia 78,3 kJ/mol értéke jó egyezésben van a kinetikai mérésekből számolt 76,3 kJ/mol adattal.

4 A perjódosav és a perjodát ion hidratált formái is oxidálják a szulfidokat. Ezek reaktivitására a dimetil-szulfiddal lejátszódó reakcióban a $HIO_4 \gg H_5IO_6 > IO_4^- > H_4IO_6^- \gg H_3IO_6^{2-}$ sorrendet kaptuk.

5 A Me_2S és IO_4^- oxigénátmenettel járó átmeneti állapotában a $I\cdots O$ kötésre $n = 0,7$ a kialakuló, $S\cdots O$ kötésre $n = 0,3$ kötésrendet számoltunk. A reakcióban tehát nagyon korai átmeneti állapot alakul ki, amelynek reakciókoordinátája azonban a perjodát speciestek reaktivitásának csökkenésével növekedik.

6 A szubsztituenshatás érvényesülését a dialkil- és metil-aril-szulfidok perjodáttal lejátszódó reakciójában vizsgáltuk.

7. A szulfoxidok perjodátos oxidációja szintén egylépéses oxigén transzfer folyamat, mely a HOMO-LUMO átfedésből következően a szulfoxid C–S–C atomokból álló síkjára merőlegesen kialakuló átmeneti állapotban megy végbe.

Az eredményekből írt közleményt a *European Journal of Organic Chemistry* című folyóiratban publikáltuk (2009, 2102-2111).

V. 2009 évben DFT számításokat végeztünk a savkloridok hidrolízis-mechanizmusának felderítésére. A savkloridok hidrolízisének mechanizmusát előzőekben kinetikai mérésekkel vizsgálták. Elektrondonor csoportokkal szubsztituált vegyületekre S_N1 , elektronvonzó csoportot tartalmazó származékokra többlépéses addíciós-eliminációs, egyéb savkloridokra

párhuzamosan lefutó S_N1 - S_N2 mechanizmust javasoltak. Az S_N1 reakció részaránya az oldószer víztartalmának növekedésével növekvőnek vélték.

1. Az acetyl-klorid hidrolízisének S_N2 típusú tetraédres átmeneti állapotot számoltunk. Az S_N1 reakció lényegesen nagyobb aktiválási szabadentalpia-változással járna. Intermedierek képződésére jellemző energia-minimum a számolt ΔE vs. $C\cdots O$ vagy $C\cdots Cl$ függvényeken nincs. Az acetyl-klorid hidrolízisének késői átmeneti állapot alakul ki, mert a támadó víz gyengébb nukleofil, mint a távozó kloridion. A reakció általános bázis és sav katalizált, a támadó vízmolekula deprotonálásában, és a lehasadó kloridion protonálásában további oldószer molekulák vesznek részt. A két illetve három vízmolekulát tartalmazó átmeneti állapotra számolt 72,4 és 74,0 kJ/mol aktiválási szabadentalpia (víz, 25° C) jó egyezésben van sebességi állandókból számított 67 kJ/mol értékkel. Kevés vizet tartalmazó acetons közegben, az acetons molekulák vehetnek részt a proton transzfer reakciókban. Egy víz és egy acetons molekulát tartalmazó átmeneti állapotra számolt 89,8 kJ/mol adat szintén jól egyezik a 95 % acetons-víz elegyben (25° C) mért 91 kJ/mol kísérleti értékkel. Korábban feltételezték, hogy a savkloridok hidrolízise a savklorid hidratált formáján keresztül is lejátszódhat. A hidratált acetyl-klorid azonban nem energia minimumban lévő molekula, hanem átmeneti állapot, tetemes energiacsökkenéssel ecetsavra és sósavra esik szét. A hidratált acetyl-klorid és két vízmolekula komplexe azonban intermediereként viselkedik, és úgy keletkezik, ha a víznek a acetyl-kloridon lejátszódó támadását még a karbonil szénatom felé irányuló proton átmenetek is követik. A komplex bomlása a hidrolízis végtermékeihez, vagy átrendeződés és víz kilépése után az eredeti reaktánsok keletkezése mellett oxigéncsere reakcióhoz is vezethet. Mivel a hidratált komplex keletkezéséhez vezető átmeneti állapot aktiválási szabadentalpiája nem kisebb, mint a hidrolízisé, ezért a hidratált acetyl-klorid keletkezése csak mellékreakció lehet, de nem lehet a savkloridok hidrolízisének kizárólagos mechanizmusa.

2. A klóracetyl-klorid hidrolízisére korábban kétlépéses addíciós-eliminációs mechanizmust javasoltak, addíciós sebességmeghatározó-lépéssel. Számításaink szerint azonban a klóracetyl-klorid hidrolízise is egylépéses S_N2 mechanizmussal játszódik le, ugyanolyan típusú átmeneti állapotok számíthatók, mint az acetyl-klorid esetében. A klóracetyl-kloridnál azonban szorosabb átmeneti állapot alakul ki, mind a kialakuló $C\cdots O$, mind a hasadó $C\cdots Cl$ kötés rövidebb, mint az acetyl-klorid esetében. A klóracetyl-klorid reakciójában a proton lehasadása a támadó vízmolekuláról nagyobb mértékű az acetyl-kloridnál. A számolt 79,5 - 83,5 kJ/mol aktiválási szabadentalpia egyezésben van a vízre extrapolált 75.2 kJ/mol értékkel (-10° C).

3. A benzoyl-kloridok hidrolízisének elektron-donor csoporttal szubsztituált vegyületnél S_N1 , elektronvonzó csoportot hordozó származékoknál addíciós-eliminációs mechanizmust tételezték fel, a benzoyl-kloridnál az oldószer összetételétől függően változó arányú, párhuzamosan futó S_N1 - S_N2 mechanizmust javasoltak. Számításaink szerint azonban a benzoyl-kloridok hidrolízise is minden esetben egy lépésben megy végbe, az átmeneti állapot szerkezete azonban a benzolgyűrű szubsztituenseitől és az oldószertől függően változik.

Nagyon kevés vizet tartalmazó acetonsban a víz nukleofil támadását és a klorid lehasadását acetons molekulák hidrogénkötések kialakításával segítik elő. Szoros átmeneti állapotok alakulnak ki, melyek szerkezete a benzolgyűrű szubsztituenseitől függően kevésbé változnak. Csak a szubsztituensek elektronvonzó effektusa növeli a savklorid reakciókészségét. A mért és a B3LYP/6-31G(d) szinten számított $\Delta G^\ddagger$ vs. σ függvény jól egyezik egymással.

Vizes oldatban az elektronvonzó csoportot tartalmazó szubsztitútoknál szoros, elektron-donor csoportot hordozó származékoknál laza, nagyon poláris átmeneti állapot alakul ki. Szoros átmeneti állapotoknál mind a kialakuló $C\cdots O$, mind a hasadó $C\cdots Cl$ kötés rövid, laza átmeneti állapotoknál mindkét kötés hosszú. A két szélső eset (4-MeO és 4-NO₂) között az átmenet folytonos, a szubsztituensek elektronos effektusának változásával az atomtávolságok és töltések folyamatosan változnak. A víz jelenléte és kölcsönhatása a reakció centrumával a laza átmeneti állapotoknál is fontos és elengedhetetlen, a víz nélkül lejátszódó S_N1 reakció

aktiválási szabadentalpiája lényegesen nagyobb. Vizes oldatban mind az elektrondonor, mind elektronvonzó szubsztituensek gyorsítják a reakciót, a $\Delta G^\ddagger$ vs. σ nem lineáris. A hajlott $\Delta G^\ddagger$ vs. σ görbe csak magasabb szintű B3LYP/6-311G+(d,p) számolásnál reprodukálható, feltehetően az átmeneti állapotban kialakuló nagyon laza molekulaszervezet miatt.

4. Az elvégzett kvantumkémiai számolások arra utalnak, hogy a savkloridok hidrolízise egy lépéses nukleofil szubsztitúciós reakcióban játszódik le, az átmeneti állapot szerkezete azonban a szubsztituensektől függően megváltozik. Ha a támadó reagens erősebb nukleofil mint a távozó csoport, akkor korai, ellenkező esetben gyengébb nukleofilnál késői átmeneti állapot alakul ki. Ha viszont a szubsztituenseket a szubsztráton változtatjuk, akkor elektrondonor csoportokat hordozó vegyületeknél laza, elektronvonzó szubsztituenseket tartalmazó származékoknál viszont, szoros átmeneti állapotok alakulnak ki. A poláris, laza átmeneti állapotok kialakulásának, azonban csak a poláris protikus oldószerek kedveznek. A dipoláris és protikus oldószerek a támadó reagens deprotonálásában, a protikus oldószerek a távozó csoport protonálódásában vagy hidrogénkötés kialakításában játszhatnak fontos szerepet.

A savkloridok hidrolízisével kapcsolatos kutatásoknál elért eredményekről publikációt írtunk, melynek beküldése a *Journal of Physical Organic Chemistry* folyóiratba egy hónapon belül várható.

A 2006-2009 évek során végzett kutatásokban bemutattuk, hogy a fizikai szerves kémia, a reakciókinetika és a kvantumkémia módszereinek és eredményeinek együttes alkalmazása jól használható a reakciók mechanizmusának felderítésére. A reaktivásban és az átmeneti állapot szerkezetében, valamint a protonátmenetek mértékében bekövetkező változásokat kvantumkémiai módszerekkel számolni lehet, és a kísérleti adatokkal való összehasonlítás lehetőséget ad a kémiai reakciók mechanizmusának pontosabb megismerésére.

A kutatási tervben kitűzött feladatokat egy kivételével elvégeztük, a szulfónium centrumon lejátszódó nukleofil szubsztitúciós mechanizmusának tanulmányozására már nem jutott idő. Ezt a témát a elkövetkező időben vizsgálni és az eredményeket az OTKA támogatás feltüntetésével közölni fogjuk. Tervem felül tanulmányoztuk viszont a szulfidok oxidációs reakciójának mechanizmusát (IV téma).

A rendelkezésre álló pályázati pénzből beszerzett számítógép a feladatok elvégzésére elegendőnek bizonyult, a kutatási feltételek kielégítőek voltak. A kvantumkémiai számítások során felmerülő problémák eredményesebb megoldására kooperációt alakítottunk Farkas Ödönnel, aki a Gaussian program készítésében is részt vesz. Farkas Ödön az eredeti pályázatban résztvevőként nem szerepelt, de a közleményekbe társszerzőként bekerült.